

Kraków, 27.04.2022

Dr hab. Ewa Gumul, prof. UŚ

Instytut Językoznawstwa

Wydział Humanistyczny

Uniwersytet Śląski

**Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Marty Palecznej pt. „Tłumaczenie wyjątkowej lekcji.
Przekład ustny dla obcokrajowców zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-
Birkenau.”**

1. Wybór i uzasadnienie problematyki badawczej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska mgr Marty Palecznej to nowatorskie studium przekładoznawcze wybranych zagadnień związanych z tłumaczeniem ustnym dla zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau. Tematyka podjęta w pracy wypełnia lukę w badaniach naukowych, zarówno jeśli chodzi o rodzaj analizowanego tłumaczenia (przekład ustny na potrzeby turystyki), jak i jego kontekst (przekład wypowiedzi edukatorów w PMA-B). Tłumaczenie ustne dla zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau to szczególnie rodzaj przekładu znacznie różniący się od innych rodzajów przekładu środowiskowego nie tylko ze względu na ograniczenia techniczne (ograniczenia czasowe tur zwiedzania, konieczność tłumaczenia w ruchu, wadliwy sprzęt audio lub wręcz jego brak), ale przede wszystkim ze względu na konieczność interakcji w triadzie (edukator-tłumacz-zwiedzający) oraz znaczne obciążenie emocjonalne związane z tłumaczoną tematyką. W pełni uzasadnione wydaje się zatem podjęcie badań nad przekładem ustnym w tym szczególnym kontekście. Podjęta tematyka jest bardzo istotna nie tylko dla rozwoju przekładoznawstwa jako dyscypliny naukowej, ale również turystyki. Należy także podkreślić wkład rozprawy w rozwój językoznawstwa, jako że ukazuje ona słownictwo obozowe z innej perspektywy. Rozprawę należy uznać zatem za interdyscyplinarną.

2. Struktura pracy

Praca ma jasną, klarowną strukturę. Rozprawa liczy 286 stron i została podzielona na trzy części. W pierwszej części doktorantka opisuje przekład ustny rozpoczynając od krótkiego zarysu badań nad tą formą tłumaczenia w rozdziale pierwszym. Celem tego rozdziału jest przede wszystkim wskazanie luki badawczej, którą niniejsza dysertacja wypełnia. Kolejny rozdział dotyczy tego mało zbadanego to tej pory obszaru, jakim jest przekład ustny na potrzeby turystyki. Autorka omawia go w kontekście przekładu środowiskowego, co wydaje się bardzo trafnym wyborem biorąc pod uwagę cechy tej formy tłumaczenia, takie jak bliskość fizyczna tłumacza, osobisty i zamknięty kontekst oraz nierówny status uczestników spotkania. W rozdziale trzecim Autorka omawia szczegółowo przekład ustny jako zdarzenie komunikacyjne i interakcję opierając się na goffmanowskim modelu interakcji społecznych oraz komunikacyjnych modelach procesu przekładu. Omówione zostały wyczerpująco przede wszystkim te aspekty przekładu na potrzeby turystyki, które odróżniają tę formę przekładu od przekładu konferencyjnego. Autorka szczegółowo opisuje widzialność tłumacza jako uczestnika komunikacji, kolejność zabierania głosu, aspekty związane z komunikacją niewerbalną oraz pozycje zajmowane przez uczestników interakcji. W części tej Doktorantka wykazała bardzo selektywne podejście do omawianych zagadnień, co należy uznać za mocną stronę rozprawy. Przegląd literatury nie jest nadmiernie rozbudowany, a przytoczone w dysertacji prace i modele tworzą spójny i klarowny wywód ściśle związany z częścią badawczą.

Kolejna część pracy to charakterystyka tłumaczenia dla obcokrajowców zwiedzających Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau. W pierwszym rozdziale tej części Autorka przedstawia wyczerpująco istotne dla wyводу cechy ruchu turystycznego w latach 1950-2020. Kolejny rozdział to niezwykle interesujące i znakomicie udokumentowane studium rzeczywistości obozowej i komunikacji językowej w KL Auschwitz. Część tę wieńczy rozdział na temat Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau, w którym Autorka skupia się przede wszystkim na roli edukatorów w PMA-B oraz opisie zwiedzania muzeum. Omawiane zagadnienia są bardzo istotną częścią dysertacji ponieważ pomagają zrozumieć specyfikę pracy tłumacza na użytek PMA-B.

Ostatnia, zasadnicza część pracy to rozdziały prezentujące przyjętą w pracy metodologię i samą analizę zgromadzonego materiału badawczego. Ta część dysertacji zostanie szerzej omówiona w części 3 i 4 niniejszej recenzji. W pracy znalazły się również: wstęp, wprowadzenie do rozprawy, podsumowanie (zakończenie), obszerna bibliografia (264 pozycje bibliograficzne), netografia, wykaz tabel i rysunków oraz cztery załączniki zawierające kwestionariusze. Brakuje jedynie streszczeń pracy w języku polskim i w języku obcym, które zwyczajowo pojawiają się w pracach doktorskich.

Pod względem formalnym praca została przygotowana zgodnie z obowiązującymi zasadami. Należy przede wszystkim podkreślić właściwe proporcje pomiędzy częścią teoretyczną i analityczną, odpowiednią kolejność rozdziałów i podrozdziałów, dobrze opracowaną bibliografię, właściwe cytowania, estetycznie przygotowane i przejrzyste tabele oraz poprawne formatowanie tekstu. Doskonałe wrażenie robi także starannie przygotowana szata graficzna pracy.

3. Metodologia i warsztat rozprawy doktorskiej

Celem pracy jest zbadanie przebiegu procesu przekładu ustnego wykonywanego dla zwiedzających podczas wizyty w Państwowym Muzeum Auschwitz-Birkenau, czynników wpływających na przekład w tym kontekście, problemów, z jakimi zmagają się tłumacze i ich rozwiązań oraz interakcji pomiędzy trzema stronami tego aktu tłumaczenia (tłumaczami, edukatorami i zwiedzającymi). Autorka posługuje się metodą badań ankietowych. Jak każdą inną metodę opartą na raportach własnych badanych osób, metodę tę należy uznać za subiektywną i przez to obarczoną ryzykiem uzyskania przynajmniej częściowo zafałszowanych danych. Należy podkreślić, że subiektywne metody badawcze, takie jak wszelkiego rodzaju kwestionariusze, protokoły głośnego myślenia, protokoły retrospektywne czy grupy fokusowe są uznanymi i szeroko stosowanymi narzędziami we współczesnej translatoryce, a w szczególności w badaniach procesualnych. Jednak najczęściej łączy się je przynajmniej jeszcze z jedną metodą badawczą. W przypadku rozprawy mgr Mart Palecznej, biorąc pod uwagę cele pracy, badania ankietowe wydają się trafnym wyborem aby uzyskać odpowiedzi na postawione w dysertacji pytania badawcze. Jednak pełniejszy i bardziej wiarygodny obraz można by uzyskać łącząc tę metodę z inną, np. z wywiadami bezpośrednimi z wybranymi tłumaczami.

Oceniając przyjętą w pracy metodologię i warsztat naukowy rozprawy należy także podkreślić świadomość Doktorantki jeśli chodzi o ograniczenia badania. Autorka jest świadoma konsekwencji wynikających z relatywnie niewielkiej próby i dostosowuje cele badania i pytania badawcze do potencjału zgromadzonego materiału badawczego.

4. Merytoryczna wartość rozprawy doktorskiej

Oceniając ten aspekt rozprawy mgr Marty Palecznej, uwagę czytelnika zwraca przede wszystkim przekonujące uzasadnienie podjęcia tego rodzaju badań. Bez wątpienia wypełniają one lukę badawczą i stanowią doskonały punkt wyjścia do dalszych badań nad przekładem ustnym na potrzeby turystyki.

Mocną stroną pracy jest także odpowiednie określenie celów dysertacji oraz pytań badawczych. Jak już wcześniej wspomniano, Autorka ma pełną świadomość ograniczeń przeprowadzonego przez siebie badania. Ze względu na relatywnie małą grupę respondentów zdecydowała się na przeprowadzenie studium jakościowego, świadomie rezygnując z analizy ilościowej, która przy tej wielkości próby nie dałaby miarodajnych wyników. Praca ma zatem charakter eksploracyjny. Biorąc pod uwagę jej pionierski charakter, jest to decyzja w pełni uzasadniona. Nie umniejsza to wartości zgromadzonego materiału badawczego. Doktorantka przedstawia rzetelną i pogłębioną analizę uzyskanego materiału. Pewne wątpliwości może budzić jedynie sama prezentacja wyników badania. Autorka przywołuje liczne i bardzo powtarzalne przykłady (np. na stronach 99, 105, 112, itd.), co niewiele wnosi do treści wyводу, a zaburza jego lekturę. W tekście rozdziału należałoby raczej przywołać jedną z powtarzalnych wypowiedzi tłumaczy opatrując ją odpowiednim komentarzem na temat jej częstotliwości, a pozostałe odpowiedzi umieścić w załączniku.

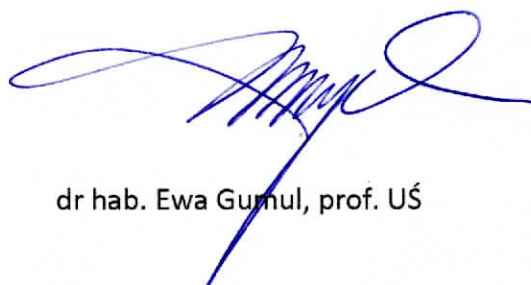
Mocną stroną pracy jest niewątpliwie zbadanie przekładu ustnego na potrzeby zwiedzania PMA-B z perspektywy trzech stron uczestniczących w tym rodzaju interakcji: tłumaczy, edukatorów i zwiedzających. Pozwoliło to na uzyskanie pełniejszego obrazu analizowanego przekładu i jego kontekstu.

Należy także podkreślić, że Doktorantka oparła pracę na aktualnej i szerokiej bazie źródłowej. Wszystkie źródła zostały przywołane zgodnie z potrzebami wyводу. Praca jest

przygotowana bardzo starannie pod względem językowym. Autorka bardzo sprawnie posługuje się rejestrem akademickim, a jednocześnie unika hermetycznego języka, co czyni pracę dostępną dla szerszego kręgu odbiorców.

5. Wnioski końcowe

Praca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz prezentuje właściwy poziom metodologiczny. Doktorantka wykazała się odpowiednią wiedzą teoretyczną i praktyczną, a także umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wobec powyższego stwierdzam z pełnym przekonaniem, że praca doktorska mgr Marty Palecznej spełnia wszystkie wymagania stawiane tego typu rozprawom. Przyjmuję ją i wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia Doktora Nauk Humanistycznych.

dr hab. Ewa Gumul, prof. UŚ